

Lokale Energieagenda
voor de kernen Moerdijk, Zeven-
bergschen Hoek en Langeweg
2022-2023

Verstandig benutten van revenuen uit de windmolens A16

November 2021

Inhoud

1.	Inleiding en achtergrond	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	Lokale en sociale participatie langs de A16	4
1.1.1	Burenregeling	5
1.1.2	STEM	5
2.	Kaders voor de lokale energieagenda	7
2.1	Inleiding	7
2.2	Criteria voor besteding middelen Windmolens A16	7
2.3	Doelgroepen en maatregelen	9
2.4	De kern van de Eerste Moerdijkse Energie Agenda	12
3.	Uitwerking Energie Agenda	14
3.1	Inleiding	14
3.2	Isolatie van woningen en zonnepanelen op eigen woning	14
3.3	Collectieve zonprojecten	17
3.4	Enthousiasmeren bewoners.	18
3.5	Borging van het proces	18
3.6	Financieel kader	19

1. Inleiding en achtergrond

1.1 Aanleiding

Met het klimaatverdrag van Parijs in 2015 zijn er internationaal afspraken gemaakt om verdere opwarming van de aarde tegen te gaan. Deze afspraken zijn de afgelopen jaren vertaald naar nationaal, provinciaal, regionaal en lokaal niveau in diverse energieagenda's. Het kabinet heeft in juni 2019 met bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en medeoverheden een Klimaatakkoord gesloten. Voor vijf sectoren van de samenleving geeft dit Klimaatakkoord invulling aan een pakket maatregelen. In z'n samenhang leidt dit tot tenminste 49% broeikasgasreductie (CO₂) in 2030 ten opzichte van 1990. Bij het opstellen van maatregelen wordt ook al gekeken naar de doelen voor 2050, dan moet de samenleving vrijwel CO₂ neutraal zijn.

Ook in de gemeente Moerdijk wordt gewerkt aan de overgang van een fossiele naar een duurzame samenleving. Dat gebeurt onder andere door samen met gemeenten uit de regio te werken aan een Regionale Energie Strategie (RES) en een lokale transitievisie warmte. In paragraaf 1.3 wordt hierop nader ingegaan.

In de strategie om de CO₂ doelen te realiseren zijn twee stappen essentieel:

1. Energie besparen; onder andere door het aanpassen van gedrag, het toepassen van energiezuiniger apparaten en het isoleren van gebouwen.
2. Energie uit fossiele bronnen vervangen door duurzaam opgewekte energie van wind, zon, water, biomassa, bodemwarmte etc.

De tweede stap wordt de komende tijd letterlijk zichtbaar met het realiseren van Windpark Klundert en de 28 windmolens die langs de A16 zullen verschijnen..

In totaal wordt ongeveer 100 MW aan windenergie gerealiseerd langs de A16. De plaatsen waar de molens moeten komen zijn door Gedeputeerde Staten van Brabant vastgesteld in het PIP (Provinciaal Inpassingsplan) op 28 september 2018. Op Moerdijs grondgebied worden 6 Windmolens gerealiseerd.

De afgelopen jaren hebben mensen uit

de lokale gemeenschappen (het eerste initiatief is ontstaan in Moerdijk) zich hard gemaakt een deel van de opbrengst van de windmolens ten gunste te laten komen van de lokale gemeenschappen, om met die middelen lokaal bij te dragen aan de energietransitie. Hun oproep vond gehoor bij lokale overheden, provincie en ontwikkelaars van windmolens. Voor de windmolens langs de A16 is geregeld dat een kwart van het rendement van deze windparken in lokale Energietransitiefondsen terecht komt. Dit geld wordt geïnvesteerd in lokale energieprojecten.

In deze eerste Lokale Energie Agenda voor Langeweg, Zevenbergschen Hoek en Moerdijk wordt beschreven met welke projecten/activiteiten deze dorpen de komende jaren willen verduurzamen. Deze projecten komen als eerste in aanmerking voor financiering vanuit het Energietransitiefonds. Deze energie agenda is een voorwaarde om de middelen uit de windmolens in te kunnen zetten ten behoeve van de lokale gemeenschappen.

De energietransitie zal zich de komende jaren verder ontwikkelen. De gemeente Moerdijk coördineert en voert de regie. De energieagenda is ondersteunend aan de uitvoeringsplannen die de gemeente maakt. Deze agenda voor de drie kernen is een ontwikkelingsagenda. Dat wil zeggen dat in deze agenda een aantal lijnen wordt uitgezet die de komende periode worden ontwikkeld, en over twee jaar wordt de volgende agenda samengesteld, op basis van de lessen en ervaringen van deze eerste. Tevens vormt deze agenda de basis voor het ontwikkelen van agenda's voor de andere kernen van Moerdijk.

1.2 Lokale en sociale participatie langs de A16

De Provincie Noord Brabant en de gemeenten Moerdijk, Drimmelen, Breda en Zundert hebben, samen met (wind)projectontwikkelaars en maatschappelijke organisaties, in een zogenaamde Green Deal afgesproken dat een deel van de opbrengsten van de windmolens ter beschikking komt voor het versnellen van de energietransitie in de omgeving van de windmolens. Op die manier profiteert de omgeving mee van de windmolens.

Om dit te realiseren is afgesproken dat de lokale gemeenschap 25% van het bouwrecht (het recht om windmolens te bouwen) in handen krijgt. *Dit betekent dat die lokale gemeenschap in principe moet investeren in het ontwikkelen en bouwen van de windmolens en ook de risico's daarvan draagt.* Als de windmolens gerealiseerd zijn, komen de revenuen van die 25% ten gunste van de gemeenschap.

Om de investering in de genoemde 25% mogelijk te maken, is de Provincie Noord Brabant bereid gevonden om risicodragend kapitaal in te brengen. Dat gebeurt via het Energiefonds Brabant. De provincie financiert dus om het aandeel van 25% mogelijk te maken en neemt de bijbehorende risico's voor haar rekening. Daarmee hoeft de lokale gemeenschap niet vooraf te

investeren. In een later stadium krijgt de directe omgeving de gelegenheid om een aandeel van genoemde 25% over te nemen. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van winddelen, waarbij inwoners en bedrijven een klein stukje eigendom van de windmolens verwerven.

Zie ook www.energiea16.nl

Voor Moerdijk is, net als in de andere gemeenten, een apart fonds ingericht (Participatie Fonds Wind Moerdijk) waar de opbrengsten van deze 25% deelname worden ondergebracht. De eerste middelen komen in dit fonds terecht als de windmolens een jaar draaien. Dan is duidelijk wat ze produceren en kan 25% afgedragen worden. Naar verwachting wordt de eerste afdracht naar het fonds in 2023 gedaan.

Met de partijen die de Green Deal hebben gesloten (waaronder Gemeente Moerdijk en STEM) is afgesproken dat de middelen geïnvesteerd worden in projecten ter ondersteuning van de energietransitie langs de A16 onder de volgende voorwaarden:

- a) Iedereen uit de lokale gemeenschap moet mee kunnen doen;
- b) Er moet een goede verdeling van lusten en lasten zijn;
- c) De middelen worden als hefboom ingezet om de energietransitie te versnellen.

In paragraaf 2.2 worden deze criteria verder uitgewerkt.

In deze Lokale Energie Agenda van de kernen Moerdijk, Zevenbergschen Hoek en Langeweg wordt, in samenspraak met betrokkenen uit de gemeenschap, aangegeven welke projecten het meest bijdragen aan de wensen en behoeften uit de kernen.

1.1.1 Burenregeling

Naast de genoemde 25% participatie is er voor bewoners die binnen de geluidscntour van 42 dB L_{den} van een windturbine wonen een aparte regeling getroffen, die los staat van de hierboven genoemde 25% participatie en op een andere manier gefinancierd wordt: de Burenregeling. Het gaat daarbij om ruim 150 woningen in het hele gebied van Moerdijk tot en met Zundert. Voor de burenregeling dragen de ontwikkelaars van de windmolens per werkelijk opgewekte MWh € 0,50 af. Dit geld wordt gebruikt om deze groep woningen energiezuiniger te maken. Zie voor meer informatie over de Burenregeling <https://energiea16.nl/burenregeling/>

1.1.2 STEM

Om de participatie van de lokale gemeenschap te borgen is in 2016 de Stichting Energietransitie Moerdijk opgericht. Het bestuur van de stichting

wordt gevormd door mensen uit Moerdijk die onafhankelijk van de gemeente en lokale initiatiefgroepen zijn.

De opdracht die deze Stichting heeft meegekregen luidt:

1. Het borgen van de sociale randvoorwaarden windenergie zoals die zijn bedoeld in de Green Deal Windenergie A16.
2. Een aanzet geven aan en mede opstellen van een eerste Moerdijkse Energie Agenda.

Het borgen van de sociale randvoorwaarden gebeurt in samenspraak met de overige gemeenschappen binnen de Werkeenheid Wind A16.

Deze werkeenheid is het samenwerkingsverband van Provincie Noord Brabant, de vier gemeenten lang de A16, de stichtingen die in Zundert, Moerdijk en Drimmelen zijn opgericht (WindCent, STEM en STED) en vier dorps- en wijkraden in Breda. De werkeenheid bereidt de invulling van de sociale randvoorwaarden voor en legt deze ter besluitvorming voor aan de Stuurgroep Wind A16, die bestaat uit een gedeputeerde van de provincie Noord-Brabant en vier wethouders uit de betrokken gemeenten.

In de kernen van Moerdijk zijn de Dorpstafels en Wijkvereniging de organen waar de gemeenschappen zijn vertegenwoordigd en waar over de inhoud van de energieagenda besloten wordt.

2. Kaders voor de lokale energieagenda

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk formuleren we de belangrijkste uitgangspunten voor de Energie Agenda. We starten op basis van wat we nu weten en kunnen voorzien, na verloop van tijd zal, als de kennis en ervaring toeneemt, de agenda worden uitgebouwd en aangepast. De eerste agenda wordt daarom gemaakt voor de periode 2022-2024. In 2024 wordt de agenda opnieuw bekeken en waar nodig aangepast.

In dit hoofdstuk gaan we in op:

- a) Criteria voor besteding;
- b) Doelgroepen en mogelijk maatregelen;
- c) Geen- spijt maatregelen
- d) Governance

2.2 Criteria voor besteding middelen Windmolens A16

In de Green Deal zijn door de overheden (gemeenten en provincie), de lokale gemeenschappen en de ontwikkelaars de hoofdcriteria voor besteding vastgelegd:

- a) Iedereen uit de lokale gemeenschap moet mee kunnen doen;
- b) Er moet een goede verdeling van lusten en lasten zijn;
- c) De middelen worden als hefboom ingezet om de energietransitie te versnellen.

Deze criteria worden uitgewerkt tot een investeringsstrategie, die los van deze energieagenda wordt vastgesteld. De middelen uit de windmolens langs de A16 zijn daarmee één van de mogelijke bronnen om de projecten en activiteiten uit de lokale energieagenda's mogelijk te maken.

a. Iedereen moet mee kunnen doen.

Een van de uitdagingen in de energietransitie is ervoor te zorgen dat iedereen mee kan doen.

Een voorbeeld: inwoners met geld kunnen zonnepanelen aanschaffen die binnen 6 tot 8 jaar zijn terugverdiend, waarna er nog minimaal 20 jaar geprofiteerd kan worden van gratis stroom. Mensen die niet in zonnepanelen en andere maatregelen kunnen investeren, worden geconfronteerd met stijgende energieprijzen en kunnen zo in de knel komen. Dit criterium stelt dat de Lokale Energieagenda zo ingericht moet zijn dat ook deze laatste

groep kan meedoen. Dit betekent dat de revenuen ook ingezet worden voor die groepen die niet zelf kunnen investeren.

De middelen uit de windmolens zijn beperkt in die zin, dat ze niet toereikend zijn om de hele energietransitie te betalen. Het is daarom zaak ze zo slim mogelijk in te zetten om zoveel mogelijk mensen mee te laten doen.

Dit criterium zal bij de verder uitwerking van projecten aandacht krijgen door met de volgende aspecten rekening te houden:

- Aandacht voor huurders (zowel van corporaties als van particuliere verhuurders). Zij moeten ook de mogelijkheid krijgen mee te doen aan projecten die worden opgezet.
- Aandacht voor de groeiende groep woningeigenaren die al volop investeren om de woning te verduurzamen, ook zij moeten mee kunnen doen, dus projecten niet alleen richten op de doelgroep die nog niets heeft gedaan;
- Projecten zo op te zetten dat voorkomen wordt dat alleen de 'voorlopers' mee kunnen doen. Er zal voor iedereen, ook de volgers en achterblijvers, continu de mogelijkheid moeten zijn om te participeren.
- Mensen met een smalle beurs en mensen die geen of een beperkte capaciteit hebben om geld te lenen (bijvoorbeeld door een BKR-registratie) moeten mee kunnen doen.
- Aandacht voor oudere woningeigenaren, die zich afvragen of zij nog aan de energietransitie kunnen bijdragen of dat overlaten aan de volgende eigenaar van de woning.
- Niet iedereen zal direct vanaf het begin mee kunnen of willen doen met de projecten die uit deze agenda voortkomen. Streven moet zijn dat iedereen die wil, ook direct ergens aan mee kan doen. Dat versterkt het gevoel dat iedereen in de gemeenschap betrokken wordt en aan kan haken.

b. Goede verdeling lusten en lasten

Het principe is dat mensen die dichterbij de windmolens wonen en dus meer last ondervinden meer profiteren van de lusten dan mensen die verder af wonen.

Bij dit criterium is het begrip 'last' in overleg met lokale overheden en omwonenden gedefinieerd als geluidsbelasting. Daarbij zijn twee geluidscontouren van belang: de 47 dB L_{den} en de 42 dB L_{den} contour. Als de geluidsbelasting op een woning hoger is dan 47 dB L_{den} , mag er geen windmolen worden geplaatst, tenzij de bewoner instemt op basis van afspraken die de ontwikkelaar met hem maakt.

Tussen de contouren van 47 dB L_{den} en 42 dB L_{den} is een windmolen wel wettelijk toegestaan, maar kan er sprake zijn van geluidshinder. Voor deze

woningen geldt de Burenregeling (zie paragraaf 1.2.1.). Buiten de 42 dB L_{den} grens is die hinder (geluid) niet of nauwelijks aanwezig.

Zichthinder en slagschaduw kunnen ook buiten de genoemde geluidscouturen optreden. Om die reden wordt deze eerste lokale energie agenda specifiek opgesteld voor de kernen Moerdijk, Zevenbergschen Hoek en Langeweg, om die gemeenschappen te laten profiteren van de lusten van de windmolens.

c. Hefboom voor de energietransitie

Dit criterium zegt twee dingen. Ten eerste dat de middelen ten goede komen aan de energietransitie; ze dragen dus bij aan energiebesparing en/of duurzame opwekking van energie. En ze worden ingezet als hefboom om de energietransitie te versnellen. Dit is te realiseren door een groot deel te investeren in projecten en het rendement van die investeringen in te zetten voor volgende projecten, die ten gunste komen aan de lokale gemeenschap.

De uitwerking van de investeringsstrategie zal zodanig plaatsvinden dat voorkomen wordt dat aan het eind van de levensduur van de windmolens nog een grote financiële buffer bestaat. Tegen die tijd moeten alle middelen effectief in de gemeenschap zijn ingezet.

Vanuit de kernen in Moerdijk wordt er op aangedrongen binnen de criteria te zoeken naar mogelijkheden om vouchers ter beschikking te stellen aan woningeigenaren en huurders om de woning te verduurzamen en om een woningscan te laten uitvoeren, gratis of tegen een gereduceerd tarief. Dit zijn naar het oordeel van de kernen goede stimulansen voor bewoners om aan de slag te gaan.

2.3 Doelgroepen en maatregelen

In onderstaand schema is aangegeven welke doelgroepen we in de lokale gemeenschap onderscheiden (horizontale as) en welke thema's relevant zijn als het gaat om de energietransitie (verticale as). In elk van de 'vakjes' (bijvoorbeeld 'woningeigenaren/besparing') kunnen projecten gerealiseerd worden die bijdragen aan de uitgangspunten.

	TE HUUR	VvE	VVE	MKB	Industriële en agrarische sector
Reductie	✓	✓	✓	✓	✓
Zonne-energie	✓	✓	✓	✓	✓
Windenergie	✓	✓	✓	✓	✓
kleinschalige warmte	✓	✓	✓	✓	✓
Elektrisch vervoer	✓	✓	✓	✓	✓

Als doelgroepen worden binnen Moerdijk onderscheiden:

1. Particuliere woningeigenaren;
2. Huurders en verhuurders (waaronder corporaties en commerciële verhuurders);
3. Verenigingen van eigenaren;
4. Sportverenigingen, culturele instellingen, onderwijs, zorginstellingen;
5. MKB (Midden- en kleinbedrijf);
6. Industriële en agrarische sector
7. Overheid en overheid gerelateerde instellingen

En als thema's:

- a) Energie reductie (besparing);
- b) Zonne-energie;
- c) Windenergie;
- d) Overige bronnen (biomassa, duurzaam gas, geothermie etc.);
- e) Warmte (klein-/grootschalig, bronnen en netten);
- f) Opslag van duurzame energie;
- g) Elektrisch vervoer.

Afgesproken is deze eerste lokale energieagenda de focus te leggen op de particuliere woningeigenaren en huurders in de kernen moerdijk, Zevenbergschen Hoek en Langeweg. In bijlage 1 is een korte beschrijving van de overige doelgroepen opgenomen. Voor die doelgroepen kunnen in volgende agenda's projecten worden gedefinieerd.

Particuliere woning eigenaren

Gemeente Moerdijk heeft 16.400 woningen, waarvan ongeveer 10.500 particulier eigendom zijn. In de drie genoemde kernen staan ongeveer 1.500 woningen. Ruim driekwart (12.500) van de woningen is gebouwd voor 1990. Belangrijke stappen in de overgang naar een CO₂ neutrale samenleving zijn het beter isoleren van deze woningen en het leggen van zonnepanelen op de daken. Vervolgens zal voor alle woningen een duurzaam alternatief voor aardgas moeten worden gevonden. De gemeente zal hiertoe op hoofdlijnen de keuzes aangeven in de Transitievisie Warmte.

Met de stap om de woning te isoleren en zonnepanelen te leggen kan begonnen worden. Want welke vorm van duurzame warmte er ook komt, dit zijn maatregelen waar niemand spijt van krijgt.

Het verduurzamen van de voorraad koopwoningen vereist een enorme inspanning. Uit gesprekken met woningeigenaren in Moerdijk en met dorps- tafels - en wijkverenigingen blijkt dat er veel behoefte is aan:

- a) Informatie over wat woningeigenaren te wachten staat en waar zij hulp en ondersteuning kunnen vinden;
- b) Onafhankelijk advies over welke maatregelen zinvol zijn, in welke volgorde ze moeten worden uitgevoerd, wat ze kosten en wat het betekent voor de energierekening;
- c) Subsidies en financieringsmogelijkheden; veel van de maatregelen vragen een investering vooraf en verdienen zich op termijn terug. Veel woningbezitters hebben geen of slechts beperkt middelen om zelf te investeren;
- d) Een gemeenschappelijke aanpak, waarbij woningeigenaren in hun directe omgeving kunnen aanhaken bij initiatieven om in collectief verband de woningen te isoleren.

Huurders/verhuurders

Woningcorporaties WoonKwartier en WoonVizier hebben in de gemeente Moerdijk ongeveer 4.400 woningen in bezit. Een kleine 1.500 woningen wordt verhuurd door particuliere verhuurders. Voor de huurwoningen geldt qua isolatie en zonnepanelen hetzelfde als voor de particuliere woningvoorraad. Het grote verschil met de particuliere sector is dat de partij die de investering doet (de verhuurder) vaak een andere is dan die de energierekening betaalt. Bij de uitwerking van projecten in het kader van Energie A16 is het van belang ervoor zorg te dragen dat de revenuen bij de huurders toekomen en niet bij de verhuurder(s).

Vanuit de huurders komt vaker de vraag naar het mogen plaatsen van zonnepanelen op de huurwoning en het op eigen kosten treffen van isolatiemaatregelen.

Woningeigenaren en huurders met smalle beurs

Naar schatting 10% van de huishoudens in Nederland heeft regelmatig problemen om de energierekening te betalen. Vertaald naar Moerdijk gaat het naar schatting om 1.600 huishoudens. Het merendeel van deze huishoudens is huurder. De verwachting is dat de energieprijzen (met name de prijs van aardgas) de komende jaren verder gaan stijgen. Deze doelgroep wordt dan geconfronteerd met hogere lasten, terwijl ze geen mogelijkheden heeft om de energierekening structureel omlaag te brengen door het treffen van isolerende maatregelen e.d. Als gevolg van stijgende energieprijzen wordt verwacht dat de hier bedoelde groep zal groeien tot boven de 10%

Voor deze doelgroep wordt gedacht aan projecten om zonnepanelen mogelijk te maken zonder of met een beperkte eigen investering, hetzij op de huurwoning, hetzij op een collectief zonnedak. Op die manier kunnen deze huishoudens meedoen met de energietransitie en tegelijkertijd daalt de energierekening; het mes snijdt zo aan twee kanten.

2.4 De kern van de Eerste Moerdijkse Energie Agenda

Uit het voorgaande kan de volgende kern voor de eerste lokale energie agenda voor Moerdijk worden afgeleid:

1. Focus op de drie kernen Moerdijk, Zevenbergschen Hoek en Langeweg;
2. Focus op woningeigenaren en huurders;
3. Starten met projecten die passen binnen elk beleid en strategie die bedacht kan worden om aardgasvrij te worden, de zogenaamde 'geen spijt' maatregelen. De belangrijkste 'geen spijt' maatregelen zijn het isoleren van woningen (en overige gebouwen) zodat de warmtevraag daalt en het leggen van zonnepanelen op daken (zowel individueel als collectief).

In deze agenda is ervoor gekozen de eerste periode actief aan de slag te gaan met het verduurzamen van woningen, te beginnen met koopwoningen en daar waar mogelijk te verbinden met de aanpak van huurwoningen, die onder verantwoordelijkheid van de woningcorporaties vallen.

En daarnaast te kiezen voor het stimuleren van zonnepanelen op zowel woningen als andere gebouwen. Voor deze projecten bestaat het grootste draagvlak en het concreet maken en uitvoeren van deze projecten zal het draagvlak voor de energietransitie versterken.

In een volgende agenda (vanaf 2024) kunnen volgende projecten op de agenda komen, zoals het verduurzamen van mobiliteit (elektrisch rijden, deelauto's), verduurzamen van sport- en andere gemeenschappelijke voorzieningen, het verduurzamen van de warmtevoorziening (het aardgasvrij maken van gebouwen), enzovoort.

De focus op de drie kernen in Moerdijk leidt tot de vraag wat precies onder de kernen wordt verstaan. Concreet gaat het dan om alle woningen in de volgende postcodegebieden: 4781 (kern Moerdijk), 4765 (Zevenbergschen Hoek), 4771 en 4772 (beiden Langeweg). Daarnaast postcode 4782 (Industrieterrein Moerdijk) ten oosten van de Roode Vaart en postcode 4761 (Zevenbergen) ten oosten van de Molenweg.

3. Uitwerking Energie Agenda

3.1 Inleiding

Op basis van de verkenningen in de voorgaande hoofdstukken wordt in dit hoofdstuk voor de drie kernen de agenda tot 2024 verder uitgewerkt.

Zoals aangegeven ligt de focus op 'geen spijt maatregelen':

1. Isoleren van woningen en zonnepanelen op individuele daken;
2. Zonnepanelen op collectieve daken.

Beide maatregelen bestaan uit twee stappen:

- a) Het opzetten van een structuur om bewoners en eigenaren van daken te ontzorgen en de maatregelen te financieren;
- b) Het enthousiast maken van woningeigenaren om te gaan isoleren en zonnepanelen te leggen c.q. deel te nemen aan een collectief project.

De focus ligt daarbij op bewoners (huur of koop), en niet op de investeerders of verhuurders van woningen. Het zijn de bewoners die profiteren van de lusten van de windmolens, omdat zij ook de lasten ervaren. Binnen de groep bewoners zijn naast het onderscheid woningeigenaar/huurder nog andere groepen te onderscheiden, zoals woningeigenaren die in het verleden al veel hebben geïnvesteerd in het verduurzamen van de woning en de meeste maatregelen al hebben getroffen. Bij deze groep zal de nadruk komen te liggen op het aardgasvrij maken van de woning. Voor de (naar schatting) beperkte groep die alles al gedaan is en nu al aardgasvrij is, wordt in deze energie agenda geïnventariseerd op welke wijze zij zouden kunnen profiteren van de lusten. Uitwerking volgt in de volgende agenda.

3.2 Isolatie van woningen en zonnepanelen op eigen woning

Uit onderzoek blijkt dat woningeigenaren bij het verduurzamen van de woning vooral behoefte hebben aan goede informatie, onafhankelijk advies, begeleiding bij het offerte- en uitvoeringstraject, subsidie- en financieringsmogelijkheden en een gemeenschappelijke aanpak waarbij zij bij de opzet betrokken zijn.

Bij het verduurzamen van woningen zijn over het algemeen vier stappen te onderscheiden:

1. Zorg ervoor dat de basis op orde is, dat wil zeggen: dichten van naden en kieren in de woning (voorkomt warmtelekkage), het goed ventileren (gezonde binnenlucht) en de bestaande installaties (vooral cv-installatie) goed inregelen zodat zo min mogelijk aardgas wordt gebruikt;

2. Waar nodig isoleren van de woning, denk daarbij aan vloer-, gevel-, dakisolatie en isolerend glas. Hiermee wordt de warmtevraag van de woning verder teruggebracht en wordt de woning aardgasvrij-ready gemaakt.
3. Duurzaam opwekken van elektriciteit: denk hierbij aan zonnepanelen op daken
4. Uiteindelijk vervangen van de CV-ketel door een aardgasvrije warmtevoorziening (bijvoorbeeld een warmtepomp of aansluiting op een warmtenet) of via een tussenstap met een hybride systeem (een warmtepomp naast de bestaande CV ketel, waarbij de CV ketel in een koude periode de warmtepomp ondersteunt).

De stappen 1 t/m 3 behoren tot de geen spijt maatregelen. De vierde stap kan het best gezet worden nadat de gemeente haar transitievisie warmte gereed heeft. Op dat moment is duidelijk welke opties voor duurzame warmte in de betreffende wijk het meest kansrijk zijn. Dit onderwerp kan in een volgende energie agenda aan de orde komen.

De stappen 1 t/m 3 spelen in alle gemeenschappen langs de A16 op dezelfde manier. Het ligt daarom voor de hand, mede gezien het schaalvoordeel dat behaald kan worden, dit gezamenlijk langs de A16 te organiseren.

Voor de woningen binnen de 42 dB L_{den} geluidscontour is hiervoor de Burenregeling ontworpen. Deze regeling kan met aanpassingen geschikt gemaakt worden voor de overige woningen in de gemeente. In essentie komt deze op het volgende neer:

1. Woningeigenaren krijgen via een online energiescan de mogelijkheid om een eerste globale beeld te krijgen van de mogelijke maatregelen die getroffen kunnen worden, inclusief een indicatie van kosten en besparing op de energierekening.
2. Vervolgens maakt de bewoner zelf een plan en regelt zelf de uitvoering van de maatregelen, of een onafhankelijk adviseur stelt een maatwerkadvies op, waarin wordt aangegeven welke maatregelen getroffen kunnen worden, wat de kosten daarvan zijn en welke besparing op de energierekening daarmee gerealiseerd wordt. Aan het maatwerkadvies kunnen eventueel offertes worden gekoppeld, zodat direct helder is wat de precieze kosten zijn. Ook de actuele subsidiemogelijkheden worden in het advies verwerkt. De offertes zijn afkomstig van vooraf geselecteerde, waar mogelijk lokale partijen waarmee kwalitatieve en financiële raamafspraken zijn gemaakt. Bewoner kan ook zelf offertes opvragen en het resterend traject zelf organiseren, en heeft dan met het advies een goede referentie.
3. De bewoner besluit vervolgens of en zo ja, welke maatregelen hij wil treffen en of hij de maatregelen zelf wil financieren of gebruik wil maken van een financieringsconstructie via Energie A16.
4. Vervolgens worden de maatregelen uitgevoerd.

Vaak staan er in een wijk clusters van vergelijkbare woningen, gebouwd in dezelfde periode. Het voordeel van een gemeenschappelijk aanpak is dat als één woning diepgaander onderzocht wordt, de resultaten gebruikt kunnen worden voor meerdere woningen in de wijk. Ook leert de ervaring dat als de eerste bewoners in de wijk beginnen, anderen makkelijker volgen als de ervaring van de eerste groep positief is.

Om een indruk te krijgen wat dit betekent voor de drie kernen, volgen hieronder een aantal kerngegevens met betrekking tot de woningvoorraad en een doorkijk van bovenbeschreven proces.

In onderstaande tabel is het totale aantal woningen aangegeven in de kernen Moerdijk, Zevenbergschen Hoek en Langeweg. Het gaat in totaal om ongeveer 1.500 woningen, waarvan bijna 1.100 koopwoningen.

Woningen 'Windkernen Moerdijk'	Koop	Huur	Totaal
Kern Moerdijk	320	170	490
Kern Zevenbergschen Hoek	510	170	680
Kern Langeweg	230	100	330
totaal	1.060	440	1.500

In onderstaand overzicht een aantal specifieke kenmerken van de woningvoorraad in de drie kernen:

Zevenbergschen Hoek:

- 18% van de woningen is gebouwd na 2000 (ca. 130 woningen) en is voldoende geïsoleerd.
- Gemiddelde WOZ-waarde in 2018: € 232.000
- 88% eengezinswoningen, 12 % meergezinswoningen
- 25% huurwoningen
- 55% vrijstaande woningen, 24% twee-onder-één-kap, 21% rijtjeswoningen

Langeweg:

- 4% gebouwd na 2000
- Gemiddelde WOZ-waarde € 254.000
- 98% eengezinswoningen
- 30% huurwoningen
- 51% vrijstaand, 34% twee-onder-één-kap, 15% rijtjeswoningen

Moerdijk

- 10% gebouwd na 2000
- Gemiddelde WOZ-waarde € 190.000
- 93% eengezinswoningen
- 34% huurwoningen

- 28% vrijstaand, 36% twee-onder-één-kap, 36% rijtjeswoningen

Wat opvalt is dat er in de kern Moerdijk de meeste huurwoningen staan (ca. 35%), dat de gemiddelde WOZ-waarde in Moerdijk lager ligt en dat Zevenbergschen Hoek relatief veel nieuwe woningen heeft (130 gebouwd na 2000, ca 220 na 1995), die vaak al voldoende geïsoleerd zijn.

Gemiddeld bedraagt de energierekening (2020) in de drie kernen ongeveer € 1.900 per huishouden per jaar, met flinke uitschieters, zowel naar boven als naar beneden. In de eindsituatie, als de woning verduurzaamd is en er geen aardgas meer wordt gebruikt om te verwarmen, zal die rekening relatief flink gedaald zijn. Deze besparing kan worden ingezet voor het financieren van de verduurzamingsmaatregelen.

Er zijn in de drie kernen samen ongeveer 1.000 koopwoningen, en daarvan zijn naar schatting zo'n 150 woningen al voldoende geïsoleerd. Stel dat de resterende 850 woningen in 10 tot 15 jaar aardgasvrij ready worden gemaakt (stap 1 t/m 3 uit het begin van deze paragraaf) verduurzaamd, dan worden 60 tot 80 woningen per jaar in de koopsector verduurzaamd.

Een ruwe schatting is dat ca. 30% van de woningeigenaren liever zelf investeert, en 70% gebruik wil maken van een financieringsconstructie. Voor een deel kan voor deze investering een beroep gedaan worden op bestaande regelingen zoals het landelijke warmtefonds, en voor een deel wordt voor de woningen in het energie A16 gebied een speciale aanpak ontwikkeld op een manier dat zoveel mogelijk mensen mee kunnen doen.

Het hierboven beschreven traject van ontzorging en financiering wordt de komende periode voor het hele A16 gebied ontwikkeld in het project 'Slimme Stappen'. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een Europese subsidie. Dit traject voorziet in het testen van de ontwikkelde aanpak bij de eerste 200 woningen langs de A16, een deel daarvan kan liggen in de drie kernen in Moerdijk.

Alle in deze paragraaf genoemde bedragen en getallen zijn indicatief en geven een globale indruk wat dit betekent voor de drie kernen in Moerdijk. In het project 'Slimme Stappen' wordt dit verder uitgewerkt.

3.3 Collectieve zonprojecten

Naast de isolatie van gebouwen is zon-op-daken een belangrijke 'geen spijt maatregel'. Zonnepanelen op individuele daken kunnen in de hierboven beschreven aanpak van individuele woningen worden meegenomen. In deze paragraaf ligt de focus op grotere collectieve daken.

Uit de inventarisatie komt vanuit verschillende doelgroepen de wens grotere daken vol te leggen met zonnepanelen; schuren en loodsen van agrari-

ers, grote bedrijfsdaken, daken van zorggebouwen, scholen, sportclubs, overheid, enz. Ook hier bestaat het traject uit een aantal standaard stappen. Het meest effectief kunnen die stappen worden gezet als langs de A16 één gemeenschappelijk standaardaanpak ontstaat, inclusief financieringsmodel. Anders wordt lokaal iedere keer opnieuw het wiel uitgevonden wat veel tijd, energie en geld kost.

Een andere reden om de collectieve daken samen op te pakken in de regio is de inpassing in het elektriciteitsnet. Die wordt de komende jaren steeds kritischer en er moet regie worden gevoerd om ervoor te zorgen dat het net goed blijft functioneren en er toch snel een aantal daken gerealiseerd kan worden.

Het opzetten van een structuur om in het gebied langs de A16 zonnedaken te realiseren, maakt ook deel uit van het project 'Slimme Stappen' waarvoor Europese subsidie is verkregen.

Bovenstaande betekent dat actief gezocht kan worden naar daken in de drie kernen die geschikt zijn voor collectieve projecten.

Bovendien willen we in de drie kernen de collectieve daken toegankelijk maken voor mensen met een smalle beurs. Vergelijkbaar met de particuliere woningen betekent dit dat een voorfinanciering nodig is.

3.4 Enthousiasmeren bewoners.

Een cruciale stap is woningeigenaren enthousiast te maken om mee te doen. Daartoe moeten zij op de hoogte worden gebracht van de mogelijkheden. Dat kan via online middelen (een website, social media) en via informatiebijeenkomsten, voorlichtingsavonden en persoonlijke contacten.

De onlinemiddelen, informatiebijeenkomsten, voorlichtingsavonden en persoonlijke contacten richten zich de eerste jaren op de drie kernen om daar zoveel mogelijk mensen mee te nemen en de mogelijkheid te bieden de eigen woning te isoleren, zonnepanelen te leggen of mee te doen aan een collectief zonneproject.

3.5 Borging van het proces

De belangrijkste reden om een energie agenda op te stellen is om een verstandige en door zoveel mogelijk mensen uit de gemeenschap gedragen besteding van de revenuen uit de windmolens langs de A16 te vinden.

In de voorgaande bladzijden is aangegeven hoe daar voor de komende periode van 2 jaar invulling aan wordt gegeven.

Met het programma zoals op hoofdlijnen in deze energieagenda beschreven, brengen we de energietransitie op gang. Het verhaal is verre van compleet. Al lerende zullen we gezamenlijk vervolgstappen zetten. De komende jaren zal steeds opnieuw gekeken moeten worden hoe de revenuen uit de windmolens ingezet kunnen worden. Daarbij zullen allerlei lokale initiatieven ontstaan.

Bij de verdere uitwerking van de plannen krijgen de dorpsafels en wijkvereniging en de gebiedsplannen die aan die tafels vorm krijgen, een belangrijke rol.

Elke kern heeft een eigen gebiedsplan. In een gebiedsplan worden de plaatselijke wensen, uitdagingen en verbeterpunten op een rij gezet. Inwoners bepalen welke onderwerpen er in het plan staan en denken na over oplossingen en ideeën. Gemeente Moerdijk, Surplus, Politie Zeeland/West-Brabant, Woonkwartier en Groenhuysen zijn daarbij de helpende hand.

De dorps- en stadstafels zijn een onderdeel van het gebiedsplan. Aan deze tafels nemen inwoners en Gemeente Moerdijk, Surplus of Groenhuysen, Politie Zeeland/West-Brabant en Woonkwartier deel. Deze dorps- en stadstafels bestaan uit werkgroepen. Elke werkgroep werkt aan de punten van een van de onderwerpen van het gebiedsplan. Ongeveer vijf keer per jaar komt een dorps- of stadstafel een avond samen om de voortgang te bespreken en onderling af te stemmen. De Energie Agenda wordt een terugkerend agendapunt op de dorpsafels.

In deze energie-agenda zijn de kaders opgenomen waarbinnen de twee hoofdprojecten (woningisolatie en zon op het dak) verder vorm gegeven worden. De concrete uitwerking van deze projecten wordt gedaan na vaststelling van de lokale energieagenda. Om nu te borgen dat de kaders op een manier wordt uitgewerkt die recht doet aan de wensen uit de Moerdijkse gemeenschappen, worden die gemeenschappen ook nadrukkelijk betrokken bij de uitwerking van de projecten.

3.6 Financieel kader

De energietransitie is een enorme uitdaging, die forse investeringen vraagt, die voor een belangrijk deel terugverdiend worden uit een veel lagere energierekening. De middelen uit de windmolens zijn ontoereikend om deze transitie te financieren, maar vormen wel een stabiele basis.

Vanuit de wetenschap dat er veel geld nodig is en er ook nog veel uitgezocht en ontwikkeld moet worden, is zoals eerder aangegeven een subsidieaanvraag ingediend in het kader van OP Zuid, een Europees subsidieprogramma voor ondersteuning van de energietransitie. De aanvraag is ingediend voor de hoofdthema's die in het voorgaande zijn beschreven: opzetten van een structuur voor het ontzorgen van geen spijt maatregelen,

samengevat in het project 'Slimme Stappen'. In de aanvraag is opgenomen om in een pilot 200 woningen langs de A16 en 5 collectieve zonprojecten ook daadwerkelijk te realiseren. De aanvraag is gehonoreerd. Via deze subsidieregeling wordt 55% van de projectkosten gesubsidieerd, de rest moet uit eigen middelen worden ingebracht.

De windmolens gaan pas vanaf 2023 iets opleveren. Energiefonds Brabant is bereid op basis van een geschatte opbrengst een gedeelte voor te financieren. Om middelen te kunnen besteden is een Lokale Energie Agenda nodig (dit document).

Op basis van de analyse gemaakt in dit document (hetzelfde is al uitgevoerd in alle andere gemeenschappen langs de A16) heeft het bestuur van STEM, ingestemd met de cofinanciering van het project slimme Stappen A16. Op deze manier geven we de energietransitie een flinke impuls en zetten we de middelen zo in dat de gemeenschappen langs de A16 maximaal profiteren van de opbrengsten van de molens. De consequentie hiervan is dat de middelen die de eerste jaren voortkomen uit de windmolens als zij straks gaan produceren, worden gebruikt om de voorfinanciering van Energie fonds Brabant terug te betalen.

Bijlage 1

In het hoofdstuk zijn de doelgroepen woningeigenaren en huurders al globaal beschreven. In deze bijlage worden de overige doelgroepen beschreven.

VvE's

In Moerdijk is minder dan 5% van de woningvoorraad in bezit van een vereniging van eigenaren. Vaak is dit bij appartementencomplexen het geval. Het isoleren en uiteindelijk aardgasloos maken van gebouwen in eigendom van VvE's vereist een specifieke aanpak. Er zijn voor VvE's specifieke subsidieregelingen beschikbaar. In deze eerste Energie Agenda worden de VvE niet als aparte doelgroep meegenomen omdat er relatief weinig zijn.

Sportverenigingen, culturele instellingen, onderwijs, zorg

Sportverenigingen

De gemeente is eigenaar van de buitenterreinen en buitensportaccommodaties. De sportkantines zijn meestal eigendom van de verenigingen.

Een aantal sportverenigingen heeft al stappen genomen in het verduurzamen van de accommodaties en is daarbij ondersteund door o.a. Energiek Moerdijk.

Voor sportclubs zijn specifieke subsidieregelingen beschikbaar om ze te helpen de accommodaties te verduurzamen en de energierekening structureel omlaag te brengen. De gemeente Moerdijk heeft een specifieke stimuleringslening voor sportverenigingen om de sportaccommodaties te verduurzamen, toegankelijker en veiliger te maken. Ook heeft de gemeente Moerdijk een lokaal Sportakkoord, waarin aandacht is voor verduurzaming van sportverenigingen.

Onderwijs, cultuur, zorg en welzijn.

Ook de gebouwen binnen de sectoren onderwijs, cultuur, zorg en welzijn zullen in het kader van de energietransitie energiezuiniger gemaakt worden en uiteindelijk van aardgasvrije, duurzame warmte worden voorzien. Over het algemeen zijn de sectoren waarin deze gebouwen vallen zelfstandig bezig met verduurzamingsprogramma's, daarbij gebruik makend van algemene en sectorspecifieke subsidies en financieringsmogelijkheden.

MKB (Midden- en kleinbedrijf)

De Wet Milieubeheer verplicht bedrijven en organisaties die een jaarlijks energieverbruik hebben van minimaal 50.000 kWh elektra of 25.000 m³ gas alle energiebesparende maatregelen te realiseren met een terugver-

dientijd van maximaal vijf jaar. De gemeente is bevoegd gezag en heeft de uitvoering (net als de overige gemeenten in de regio) in handen gelegd van de Omgevingsdienst Midden en West-Brabant (OMWB). De handhaving zal de komende jaren naar verwachting geïntensiveerd gaan worden.

Er is bij bedrijven behoefte aan:

1. Informatie: over de gevolgen van de energietransitie, over mogelijkheden om energie te besparen en duurzaam op te wekken, over de uitvoering van de Wet Milieubeheer;
2. Inspiratie: over wat passend bij de bedrijfsstrategie de mogelijkheden zijn om aan te haken bij de energietransitie;
3. Ontzorging: hulp bij het vinden van de juiste aanpak en de uitvoering daarvan, inclusief financieringsmogelijkheden.

Industriële/agrarische sector

Naast de MKB-bedrijven kent Moerdijk een aanzienlijke industriële sector, veelal gevestigd op Haven- en Industrierrein Moerdijk. In deze eerste Energieagenda wordt de industrie buiten beschouwing gelaten, behalve waar het gaat om het mogelijk beschikbaar stellen van grote dakvlakken of aan terreinen voor het realiseren van collectieve zonprojecten.

De agrarische sector in Moerdijk is voor deze energieagenda relevant in verband met de mogelijke beschikbaarheid van grote dakvlakken voor het realiseren van collectieve zonneprojecten.

Overheid en overheid gerelateerde instellingen

Momenteel maakt de gemeente een stappenplan om het maatschappelijk vastgoed vergaand te verduurzamen. In loop van 2021 wordt deze naar verwachting vastgesteld. Daarnaast hebben bijvoorbeeld Rijkswaterstaat en Waterschap Brabantse Delta bezittingen op Moerdijs grondgebied die verduurzaamd kunnen worden.